Asiantuntijalausunto: Asia E 29/2017 vp, EU27-päämiesten tulevaisuuspohdinta & Rooman julistuksen seuranta.

Markku Kangaspuro, Aleksanteri-instituutti, Helsingin yliopisto

Lausunto käsittelee turvallisuusulottuvuutta.

EU:n sisäisen kehityksen haasteista johtuen EU on keskittynyt pitkälle tarkastelemaan tulevaisuutta oman sisäisen kehityksensä ja sitä tukevan retoriikan kautta. Tarkastelutapa on johtanut jossain määrin liian kapeasti rajattuun näkemykseen EU:n tulevaisuudesta ja sitä määrittävistä tekijöistä. Erityisesti tämä koskee kysymystä turvallisuudesta.

Tulevaisuuspohdinnoissa ja Rooman julistuksessa suuret globaalit haasteet, jotka määrittävät myös EU:n kehityksen reunaehdot, ovat melko vaatimattomasti esillä. Gobaaleja haasteita on kuitenkin mahdoton ohittaa pohdittaessa Euroopan ja EU:n tulevaisuutta ja turvallisuusrakennetta.

EU:n tarjoamat keinot globaalien ongelmien ratkaisemiseksi ovat kovin vaatimattomia ja viittaavat lähinnä oireiden hoitoon. On myös jokseenkin kyseenalaista ajatella, että EU kykenisi kovin merkittävästi hallitsemaan ja patoamaan globaalien prosessien tuottamia, seurauksiltaan pikemminkin voimistuvia kuin heikkeneviä ongelmia mainituilla tavoilla:

- puolustusta kehittämällä
- Ulkorajavalvontaa parantamalla
- Muuttoliikepolitiikkaa parantamalla
- Terrorismia torjumalla

Vaikka nämä kaikki ovat välttämättömiä toimenpiteitä päälle kaatuviin ongelmiin vastaamiseksi, on niitä vaikea ajatella minkäänlaisena tulevaisuuden visiona. Näillä toimilla puututaan lyhyellä aikavälillä ongelmiin ilman näkemystä siitä, miten EU voisi vaikuttaa niitä aiheuttaviin suuriin maailmanlaajuisiin prosesseihin.

Yksi EU:n ongelma näiden ongelmien käsittelyssä on se, että useimmat niiden ratkaisuun vaikuttavista toimenpiteistä edellyttävät kansallisvaltioiden omia ja yhteisiä toimia ja niiden toteuttamista monilla eri foorumeilla asiasta riippuen, kuten ilmastokysymys on osoittanut.

Ongelmana on myös se, että nykyisiin sääntöihin perustuva maailmanjärjestelmä on väistämättömän murroksen edessä. Tämä koskee sekä kirjoitettuja että vielä enemmän kirjoittamattomia sääntöjä. Viittaan tässä ainoastaan kysymykseen, minkälaisen roolin suuret Itä-Aasian valtiot kuten Kiina, Intia, Indonesia jne tulevat ottamaan maailman kehityksestä. Eurooppa- ja länsikeskeisen maailman suhteellinen painoarvo laskee monesta eri tekijästä johtuen. Talouden painopiste, väestömäärät, tiede- ja koulutuskapasiteetti ja myös nopeasti kasvavat sotilaalliset resurssit kasvavat Itäisen Aasian alueella kovaa vauhtia. Myös ilmastonmuutokseen vaikuttavat ratkaisevat askeleet otetaan tällä alueella. Toinen katveeseen jäänyt alue on Afrikka, joka ei juurikaan esiinny analyyseissa Välimeren aluetta lukuun ottamatta. Sen väestönkasvu ja taloudellinen potentiaali jo pelkästään edellyttävät tarkempaa analyysia.

Maailman voimatasapainon muutos tapahtuu silmiemme alla

- **Kiinan** ennustetaan nousevan maailman suurimmaksi kansantaloudeksi 20-30 vuoden kuluessa
- Se joutuu saastumisen ja väestönsä mittasuhteen sekä köyhyyden voittamiseksi toteuttamaan valtavan taloudellisen ja tuotannollisen rakennemuutoksen - siirtyminen fossiilitaloudesta

kestävämpiin energian tuotannon muotoihin
- Samalla Kiina on nousemassa varteenotettavaksi maailmanlaajuiseksi sotilaalliseksi mahdiksi
- Alueellinen mahti se jo on
- **USA** menettää suhteellista painoarvoaan taloudellisesti, poliittisesti ja myös sotilaallisesti: sen valtava budjettivaje on myös osittain seurausta sen kestämättömästä yrityksestä ylläpitää sotilaallista ylivaltaa maailmassa
- **Eurooppa** on vaarassa hukata oman erityisyytensä sivistystä ja tasa-arvoisempaa elämää tuottavana maanosana - eurooppalaisen hyvinvointivaltion kriisi
- Lupaus sosiaalisesta EU:sta tuottanut pettymyksen, joka on heijastunut osittain vaaleissa ja näkyy yleisenä poliittisena epävakautena
- EU:n ongelmissa näkyy se, että Euroopan vanha periferia **entinen Itä-Eurooppa** on yhä sekä Euroopan että EU:n taloudellinen ja poliittinen periferia
- Tämä haastaa pyrkimystä yhtenäisen Euroopan kehitykseen ja kasvattaa poliittisen eriytymisen painetta myös EU:ssa
- Itäinen Eurooppa on monta kertaa määritelty myös väli-Euroopaksi, joka tukeutuu vuorollaan eri suurvaltoihin, Saksaan - Ranskaan – ja Venäjään. Tämä piirre on voimistunut viime vuosina eikä se ole välttämättä nopeasti ohimenevä ilmiö.
- EU ei enää jaa vanhan EU:n sisällä eikä vanhan ja laajentuneen EU:n välillä aiemmalla tavalla yhteisiä arvoja - se on vaarassa menettää missionsa.

Turvallisen EU:n haaste sen suhteellisen painoarvon aleneminen kansainvälisessä järjestelmässä. Siihen vaikuttavat suoraan jo nyt seuraavat tekijät:

- Ilmastonmuutos ja sen seuraukset
- Aasian ja Tyynen valtameren alueen nousu maailman tärkeimmäksi talousalueeksi
- Erityisesti Suomen ja eräiden muiden maiden osalta Venäjän paluu heikkouden tilastaan 2000-luvun alusta asti nykyiseen ”normaaliin” - hakee paikkaansa ja vaikutusvaltaansa eurooppalaisessa turvallisuusjärjestelmässä
    - Tämä nostaa esille tarpeen pohtia monia kysymyksiä EU:n yhteisen ulkopolitiikan ja puolustusyhteistyön kehittämisen suhteen
    - EU:n jäsenvaltioiden kesken, mutta myös niiden sisällä, on Venäjä-politiikan suhteen merkittäviä jännitteitä

Eurooppaa ajatellen globaaleihin haasteisiin vastaaminen vaatii Venäjän sitomista niiden ratkaisuun
- Ilmastonmuutos (ambivalentti asenne, mutta mukana Pariisin ilmastosopimuksessa)
- Alueen sotilaallinen turvallisuus
- Terrorismin torjuminen
- Kansainvälisen rikollisuuden torjuminen - huumekauppa ml
- Pakolaisuus (Rajajooseppi esimerkkinä)
- Venäjän monet laajan turvallisuuden ongelmat: ydinturvallisuus, tautien leviäminen, sosiaalinen ja poliittinen vakaus

Helsinki 10.10.2017

